

Bevezető a kortárs román filmről szóló összeállításhoz

A rendszerváltás utáni kelet-európai film kutatásának egyik fontos szempontja a nemzeti film fogalmának és használatának átalakulása. Az államilag finanszírozott gyártási struktúrák helyébe olyan produkciós modellek kerültek, amelyek egyre inkább magánforrások bevonására, koprodukciós sémákra épültek. Az addig sem kifejezetten homogén nemzeti filmgyártások innentől kezdve egyrészt még szerteágazóbb intézményes struktúrában működtek, másrészt nyelvezetük is egyre heterogénebbé vált. Emiatt a cseh, a lengyel vagy a magyar film mint kategória egyre nehezebben vált megragadhatóvá. A fenti folyamatok időben érintkeztek olyan, a nemzetközi filmtudomány területén zajló átalakulásokkal, amelyek a nemzeti film paradigmája helyett inkább a transznacionális megközelítésmódot alkalmazták. A *nemzeti* mint kutatási perspektíva, úgy tűnt, kimegy a divatból.

A kétezres évek elején azonban a fiatal román játékfilmrendezők olyan alkotásokkal jelentkeztek, amelyek azt mutatták: igenis van létjogosultsága a nemzeti film kritikai kategóriájának abban az esetben, ha általa az egyes alkotások közös, a kulturális emlékezetre, illetve történelmi tapasztalatra utaló jellegét lehet felmutatni. A *nemzeti* mint kritikai-történelmi kategória használata mára elvesztette magától értetődő specifikus jellegét, ez azonban nem jelentheti azt, hogy mint egy történetiséggel rendelkező fogalommal ne lehetne nem esszencializáló kutatási irányokat kijelölni. Összeállításunkban olyan tanulmányok olvashatók, amelyek a kortárs román film elméleti megközelítésének néhány lehetőségét jelzik, és elemzéseikkel a fenti kettősséget tükrözik. A vizsgált művek a román kulturális, történelmi, társadalmi közeghez, illetve a román filmnyelvi hagyományhoz való kapcsolódásukkal egyszerre teremtői a nemzeti film kategóriájának, ugyanakkor folyamatosan jelzik a *nemzeti* fogalmának többszólamúságát.

A nemzetközi szakirodalom elmozdulni látszik a kortárs román film transzparenciájának és realizmusának leegyszerűsítő olvasataitól, amelyek a korai recepciót jellemezték. Az itt összegyűjtött írások is ehhez az áthangolódáshoz kapcsolódnak, amennyiben a filmek történelmi és társadalmi vonatkozású performativitását és reflexivitását hangsúlyozzák. Strausz László tanulmánya a realizmus és a modernizmus, valamint a tér társadalmi előállításának fogalmain keresztül vizsgálja a kortárs román film elméleti kérdéseit, és amellet érvel, hogy a hezitáció fogalmán keresztül a kortárs filmek kapcsolatba hozhatók az államszocialista kor egyes szerzői munkáival, illetve magának a forradalomnak a televíziós közvetítésével. A szám második tanulmánya, Dánél Mónika írása különböző mozgóképi szövegeket vizsgál az 1989-es romániai forradalom újrajátszásának vonatkozásában. A remedializációs folyamat lépéseit követve a szöveg felvázolja a visszaemlékezés egymásba épülő performatív aktusait, és ezen gyakorlatok korporeális technikáit. Király Hajnal írása az allegória fogalmán keresztül vizsgálja Lucian Pintilie három filmjének a társadalmi átalakulásra és krízisre vonatkozó festészeti és szobrászati referenciáit. A szerző szerint Pintilie általánosító-allegorizáló eljárását egyes kortárs rendezők is folytatják, és ezt a kapcsolatot Radu Jude *Aferim!* című filmjének elemzésével támasztja alá. Sándor Katalin írása a határátlépést mint performatív aktust értelmezi az új román filmben diszkurzív, hatalmi, társadalmi, kulturális szempontokból. Az átlépést, a vesztéglést, illetve a virtuális határátlépést identitásgyakorlatokként értelmezi, amelyek az aktorok társadalmi meghatározottságát hozzák felszínre, ugyanakkor kimozdítják a határ és identitás territorialis fel fogását. Végül Gyenge Zsolt két, különböző értelmezési hagyományhoz tartozó román nyelvű tanulmánykötetről szóló recenziója, illetve a kortárs

román film válogatott szakirodalmának bibliográfiája zárja az összeállítást.

A lapszám *A másság terei. Kulturális tér-képek, érintkezési zónák a kortárs magyar és román irodalomban és filmben* című (NN 112700 számú) OTKA-projekt keretében készült el, és azzal a reménnyel bocsátjuk útjára, hogy az írások hozzájárulnak a román filmről szóló magyar nyelvű tudományos diszkurzus elmélyítéséhez.

A szerkesztők